

Kirsten Ropeid

”Kjære norske redaktører: La oss aldri bli som Sverige!”

Forskjeller i journalistikken i de nordiske landa

Hvor lik er journalistikken i de ulike nordiske landa? Vi antar ofte at journalistikken i de forskjellige nordiske landa er like, for en snakker om skandinavisk eller nordisk journalistikk i samme gruppe. Jeg har mistanke om at forutsetningene vi driver journalistikk under, er mer forskjellige enn vi har tatt inn over oss. Det er dog vanskelig å få oversikt. Før en kurs om nordisk journalistikk bestemte jeg meg for å undersøke de praktiske forskjellene.

16. august skreiv redaktør Örjan Björklund i *Lärarnas Tidning* i Sverige sin siste leder. For alle som er opptatt av fri journalistikk, var dette en trist dag. Heretter er det lederen for Lärarförbundet som skal skrive lederen.

Bakgrunnen er at redaksjonen skal slås sammen med kommunikasjonsavdelinga i forbundet. Men kommunikasjon og journalistikk er som vann og olje, skriver redaktøren Björklund i sin siste leder: ”De kan ikke blandes. Prøver en på det, er faren at det verken blir det ene eller det andre.”¹

Jeg må innrømme at da jeg leste dette, blei jeg ikke bare indignert på vegne av journalistene i det svenske bladet. Jeg blei også ganske kjepphøy på norske vegne, og tenkte at slikt kan ikke skje her. Vi har nemlig ”lov om redaksjonell fridom”,² så det så.

Loven fra 2009 gir lovs kraft til kjernebestemmelsen i Redaktørplakaten, om at redaktøren skal være fri fra eiers eller utgivers innblanding i den daglige ledelse av redaksjonen.

Men til lovens femårsjubileum i 2014 fikk Fagpressens journalistforum laga en undersøkelse, *Hvor avhengige er vi egentlig?*, som

skulle måle om liv og lov var i samsvar.³ Undersøkelsen konkluderte med at vi ikke kunne utelukke at lovstridige inngrep kan ha skjedd. ”Både utgivere og redaktører rapporterer om innblanding i redaksjonelle spørsmål som isolert sett vil være i strid med loven”, heter det.

I Danmark gjør de det redaktør Björklund meiner er umulig; de blander journalister og kommunikasjonsmedarbeidere. I samme fagforening, Dansk Journalistforbund.

I Finland utvida journalistforbundet SJL medlemskriteriene sine i 2013 til å inkludere folk som arbeider med kommunikasjon og har ”journalistiske elementer som en vesentlig del” av arbeidet sitt.⁴ Dette betyr at presseansvarlige, kommunikasjonsjefer og profesjonelle bloggere kan bli medlemmer i journalistforbundet.⁵

Når det ikke er umulig i Danmark og i Finland, har jeg spurt meg sjøl om det kanskje er fordi forskjellen mellom de to yrkesgruppene ikke er så stor der som det vi er vant til. Altså at journalistene har en mer redusert frihet.

Saken måtte undersøkes nærmere. Jeg tok kontakt med de nordiske kollegene mine.

Kirsten Ropeid, journalist i bladet Utdanning, som er eid av Utdanningsforbundet, den største fagforeninga for norske lærere, og fungerer som medlemsblad for dem.

Lus og manglende pressefrihet

En hyggelig dansk kollega svarer på min epost til hennes redaksjon. Hun avviser på overbe-

visende måte mine dårlig skjulte antydninger om at de er mindre fri enn oss. Samtidig forteller hun at redaksjonen har barrikeret seg kraftig mot eieres mulighet til å kikke dem i korta. Så kraftig at jeg må spørre meg hvorfor det er nødvendig.

Allerede før denne dialogen hadde jeg reflektert over at å spørre journalister om de har begrensninger i pressefriheten, det kan være som å spørre om de har lus. Jeg spurte en gang en gammel dame, vokst opp i fattige forhold, om hun hadde hatt lus som barn.

"Mor gredde håret mitt med lusekam hver eneste lørdag, og da brakk hun alle de lus hun fant. Så lus hadde jeg aldri, sa dama bestemt."

Lus og manglende pressefrihet er begge pinlig ubehag. Min gamle venninne ville ikke innrømme at hun hadde lus støtt.

Men den danske fotojournalisten Martin Lehmann er ikke redd for å vise fram lusa. 1. oktober starta ankesaka mot ham i landsretten, etter at han hadde vunnet i retten i Sønderborg. Lehmann viser til pressefriheten og vil ikke betale en bot på 1500 danske kroner som han har fått for å forstyrre offentlig orden. Politiet ville ikke la ham fotografere flyktningene som i september 2015 gikk langs motorveien i Sør-Jylland mot Sverige.

Etter seieren i Sønderborg sa Ina Lindahl Nyrud, som er medierettsadvokat i Norsk Journalistlag, at dette måtte føre til endring i norsk praksis. Dommen viser til Den europeiske menneskerettskonvensjonens artikkel om ytringsfrihet, som også norsk politi må følge. Det gjeldende norske rundskrivet fra Justisdepartementet om forholdet mellom politiet og journalister på åstedet må derfor endres, ifølge Nyrud.

Men når den danske avisa *Politiken* skal vise hvor bakstreverske de er, de tiltaka som nå skal settes i verk i Danmarks Radio for å tilpasse seg kuttet i overføringer på 20 prosent, da trekker de fram NRK som det gode eksempelet de danske politikerne heller burde fulgt.

I Norge skjønnte vi forresten ingen ting da Jim Åkesson rett før det svenske valget skjelte

ut SVT. Men i fagbladet *Journalisten* forklarte journalist og leder av Pressens faglige utvalg, Alf Bjarne Johnsen, oss det. Han viste til at SVT fjor ble felt av Granskningsnämnden för radio och TV, fordi programlederen ikke tok avstand fra en krenkende uttalelse fra en debatt deltaker i nyhetsprogrammet *Aktuellt*. Radio og fjernsyn er underlagt en egen ansvarslov, og Granskningsnämnden er delvis oppnevnt av regjeringen. Dermed forsto forvirra nordmenn at det var en logikk her. Men sjølve logikken forsto vi likevel ikke.

Så det er mange forskjeller. Men hvordan ser det samla bildet av forskjeller og likheter ut?

Det jeg har fått klart for meg, er at den norske pressa har færre lover over seg enn den svenske og den danske. De har medieansvarslover, vi har lov om redaksjonell fridom.

Norge på smørsida?

Så ifølge min analyse er Norge på smørsida. Men slik favorisering av det hjemlige blir lett resultatet når en vurderer det en kjenner best, opp mot det en ikke forstår så godt. Kjent og kjært heter det jo.

Min analyse er dessuten så banal at jeg ikke veit hvor i analysen jeg skal plassere inn lovforslaget som den norske regjeringa la fram i mai i år. Det er et forslag til nettopp en medieansvarslov. Forslaget blir tatt svært godt imot i Norsk Journalistlag.

"Det er behov for å samle og oppdatere de medierettslige reglene som gjelder for de redaktørstyrte, journalistiske medie- ne", sa lagets advokat Ina Lindahl Nyrud.

Når det gjelder kontroll av mediene, ordner norsk presse opp på egen hånd, gjennom Pressens Faglige Utvalg. Slik er det også i Finland. I Sverige og Danmark har myndighetene fingrene et godt stykke inn i det fatet, etter hva jeg forstår.

Går vi utafør de tre nordiske landa med det sterkeste språklige felleskapet, blir det ikke bare betydelig vanskeligere å forstå reint språklig hva mediene holder på med. For i Island kunne David Oddsson, den lengstsit-

tende statsministeren i landet, gå via stillinga som sentralbanksjef til redaktør av Islands største avis, *Morgunblaðið*, og det mens døningene fra finanskrisa fortsatt slo hardt. Hva er grunnene til det? Hva er det for lover og sedvane som sikrer, eller som ikke hindrer, at det kan skje?

Og hva har like og ulike forhold utafør journalistikken, som arbeidsmiljølovgivning og generelt stillingsvern, å si for vår mulighet til å være kritiske journalister?

I det jeg er i ferd med å avslutte dette skrevet, slår et innspill mot meg i *Aftenposten*:

”Kjære norske redaktører: La oss aldri bli som Sverige. Jeg trodde ytringsrommet i Norge var trangt. Det var før jeg møtte den svenske korrekthetspiskeren.”

Det er spaltist Anki Gerhardsen som skriver dette. Hun har reist tog fram og tilbake mellom Bodø og Göteborg for å delta på årets Segerstedtseminar, og der diskutert demokrati, ytringsfrihet og det presset begge deler er utsatt for.

I *Göteborgs-Posten* skriver Björn Werner fra samme seminar at ”norska församlingen befann sig långt inne i en blåbrun konsensus.”

Da nordmenn og svensker braka sammen på Segerstedtseminaret i 2016, hadde visst kollisjonen vært like voldsom.

Den store oversikten mangler

Hva er de bakenforliggende årsakene til dette? Jeg har altså spurt og gravd for å få bedre grep om ulikhetene og likhetene i og bak journalistikken i Norden. Jeg har gjort det fordi jeg tror vi bør forstå bedre hva som skiller og hva som forener journalistikken i de nordiske landa for å forstå hverandre bedre når vi leser, ser eller hører på hverandre, og når vi diskuterer journalistikk med hverandre.

Snille folk har hørt på spørsmåla mine, og svart så godt de har kunnet. Kunnskapen min har økt. Men den er fortsatt svært fragmentarisk. Ingen har kunnet gi meg den store oversikten.

I skrivende stund står jeg i startfasen av årets Aarhus-kurs som heter ”Tryk på Norden” og som arrangeres ved Nordisk Journalistcenter i tre uker fra 21. oktober.⁶

Jeg håper at kurset kommer til å kaste mer lys over de praktiske små forskjellene. Og jeg spør meg også om et forskerblick på disse forskjellene kunne hjulpet oss med å forstå hva som bare er variasjoner over samme tema, og hva som er uttrykk for reelle ulikheter.

Noter

1. Björklund (2018).
2. Lovdata (2008).
3. Øy (2014).
4. SJL (2013).
5. SJL (2018).
6. NJC (2018).

Referenser

- Björklund, Örjan (2018). Hög tid att lyssna på professionen. *Lärarnas tidning*, 18 augusti 2018. [Online.] Tillgänglig på <https://lararnastidning.se/hog-tid-att-lyssna-pa-professionen/> [Inhämtad 18 oktober 2018.]
- Lovdata (2008). *Lov om redaksjonell friedom i media*. [Online.] Tillgänglig på <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-13-41> [Inhämtad 18 oktober 2018.]
- NJC, Nordisk Journalistcenter (2018). Aarhus-kur-

set 2018: Tryk på Norden. Tillgänglig på <https://njc.dk/kursus/aarhus-kurset-2018/> [Inhämtad 18 oktober 2018.]

SJL, Finlands Journalistförbund (2013). *Jäsenasiaohjeet 2013*. [Online.] Tillgänglig på <https://docplayer.fi/34371251-Jasenasiaohjeet-miksi-uudet-jasenasiaohjeet-2-jasenet-suomen-journalistiliiton-saannoissa-vanhon-saantojen-mukainen-7.html> [Inhämtad 18 oktober 2018.]

SJL, Finlands Journalistförbund (2018). *Tervetuloa jäseneksi*. [Online.] Tillgänglig på <https://journalistiliitto.fi/fi/jasenyys/jaseneksi-journalistiliittoon/> [Inhämtad 18 oktober 2018.]

Øy, Nils (2014). *Hvor avhengige er vi egentlig? Rapport om redaksjonell uavhengighet i Fagpressen, basert på spørreundersøkelse blant journalister, redaktører og utgivere*. [Online.] September 2014. Tillgänglig på <https://www.nored.no/download/file/9361> [Inhämtad 18 oktober 2018.]